

خودکفایی کشاورزی، ابزاری بازدارنده در مقابل قدرت‌های جهانی

چکیده

خودکفایی کشاورزی از چالش‌های مهم جهان به ویژه در کشورهای در حال توسعه می‌باشد. در جامعه جهانی امروز کشوری که تولید و اقتصاد آن ضعیف باشد، ناچار در مواردی مجبور است زیر بار تهاجم سیاسی و فرهنگی صاحبان اقتصاد باشد. کشورها می‌بایست کشاورزی را به عنوان یک دارایی و ثروت ملی و در جهت اهداف امنیتی بدانند تا موجب استقلال اقتصادی و قطع نظام سلطه در جهان شود. کشور ایران به دلیل قرار گرفتن در موقعیت حساس خاورمیانه و جهان همواره در معرض تهدیدات سیاسی، فشارها و تحریم‌های همه جانبه اقتصادی از خارج و بعضاً سیاست‌های نامناسب داخلی قرار داشته است. لذا دستیابی به خودکفایی پایدار محصولات استراتژیک کشاورزی با استفاده از توان مراکز تحقیقاتی دانشگاهی و دانش‌بنیان کشور، با اتکا به الگو و فرهنگ‌سازی اقتصاد مقاومتی و پرهیز از اسراف می‌تواند علاوه بر دستاوردهای بسیار آن، ابزار قدرتمندی برای استقلال و سیاست خارجه کشورمان در مقابل نظام سلطه باشد.

واژگان کلیدی: امنیت غذایی، خودکفایی کشاورزی، قدرت سیاسی، بازدارندگی.

مقدمه

مهم‌ترین عاملی که جامعه انسانی را بر اساس خود پایدار می‌دارد، اقتصاد است که خداوند آن را مایه قوام جامعه قرار داده است. نقش ثروت در زندگی فردی و اجتماعی، همچون نقش آب در زندگی جانداران است؛ یعنی همچنان که زندگی جانداران بدون آب ممکن نیست و حیات همه موجودات زنده به آن بسته است، در زندگی فردی و اجتماعی نیز حیات افراد به مال و ثروت بستگی دارد و بدون آن، ادامه حیات ممکن نیست. همچنان که جریان یافتن خون در بدن، موجب حیات همه بافت‌های بدن شده، جسم انسان را شاداب نگه می‌دارد، جریان داشتن پول، ثروت و مواهب طبیعی در رگ‌های اجتماع، موجب زنده ماندن همه طبقات اجتماع و شاداب ماندن جامعه انسانی می‌شود. در دنیای امروز که ابزار تولید و توزیع پیشرفت کرده، روابط اقتصادی به شدت پیچیده شده است و هر کشوری برای بهبود وضع اقتصادی خود تلاش می‌کند، به طوری که هر روز عرصه را برای رقیبان خود تنگ‌تر می‌سازد و اهمیت این امر وقتی مشخص می‌شود که تأثیرهای اقتصاد را بر سیاست و فرهنگ مشاهده کنیم (Ecker and Hatzenbuehler, 2022) در این مورد، کشورهایی که اقتصاد ضعیف دارند، دو کار اساسی باید انجام دهند و آن، تقویت تولید و استحکام بنیه‌های اقتصادی و نیز مقاومت در برابر فشارهای سیاسی و فرهنگی رقیبان برای حفظ هویت خود است. حال هدف ما این است که بررسی کنیم، چگونه می‌توان با استفاده از تأمین امنیت غذایی پایدار به عنوان یکی از وظایف مهم بخش کشاورزی نه تنها مستلزم عرضه کافی مواد غذایی در سطح کلان، بلکه ناظر بر توزیع عادلانه غذا برای دستیابی همگان به این مهم نیز است (عبداللهی عابد و قبادی، ۱۳۹۳؛ ظریف مرادیان، ۱۴۰۱).

رهبر معظم انقلاب، هشتم شهریور ۱۴۰۱ خطاب به دولتمردان فرمودند: «مسئله امنیت غذایی خیلی اهمیت دارد. اوضاع امروز دنیا را نگاه کنید؛ یک گوشه دنیا یک جنگی اتفاق افتاده و مسئله امنیت غذایی برای همه دنیا مطرح شده ... این قدر مهم است. ما که راجع به خودکفایی گندم، ذرت، نهاده‌های دامی همیشه تأکید می‌کردیم ... مسئله امنیت غذایی مسئله درجه یک است؛ نباید از آن غفلت کرد؛ و ببینید امروز در دنیا دیگر کاملاً واضح است که چقدر مهم است.»

امنیت غذایی و تولید کشاورزی پایدار همواره یکی از دغدغه‌های مهم دولت‌مردان و حکومت‌ها بوده است. با توجه به تغییرات اقلیمی جهانی و تحولات سیاسی کشورها، نگرانی در مورد کاهش جهانی عرضه محصولات کشاورزی و مواد غذایی روزبه‌روز افزایش می‌یابد. بنابراین در این تحقیق به اهمیت خودکفایی در تولید محصولات کشاورزی در ایران پرداخته می‌شود تا به عنوان یکی از مهمترین عوامل تولید پایدار و اقتدار ملی بررسی گردد. این موضوع از اهمیت بالایی برخوردار است زیرا امنیت غذایی یکی از ارکان اساسی توسعه پایدار و رفاه جوامع محسوب می‌شود. نتایج این تحقیق می‌تواند به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در حوزه کشاورزی کمک کند تا با اتخاذ تدابیر مناسب، امنیت غذایی کشور را تقویت و زمینه‌های دستیابی به خودکفایی کشاورزی را فراهم نمایند.

مواد و روش‌ها

این تحقیق بر حسب هدف کاربردی، از نظر روش شناسی از نوع تحقیق توصیفی است. در این مطالعه با جستجو در منابع کتابخانه‌ای و نیز بانک‌های اطلاعاتی، سعی نموده‌ایم اطلاعات لازم در ارتباط با امنیت غذایی و رابطه قدرت بخشیدن خودکفایی کشاورزی به کشور در مقابل نظام سلطه را بررسی کنیم.

کشاورزی ایران و جهان

بخش کشاورزی نقش حیاتی در تأمین امنیت غذایی و معیشت میلیاردها نفر در سراسر جهان ایفا می‌کند. در سال ۲۰۲۰، بیش از ۳٫۳ میلیارد نفر در مناطق روستایی زندگی می‌کردند که بخش عمده‌ای از اقتصاد خود را به کشاورزی اختصاص داده‌اند (FAO, 2020). جمعیت جهان در حال افزایش است و تا سال ۲۰۵۰ به حدود ۹٫۷ میلیارد نفر خواهد رسید. این امر موجب افزایش تقاضا

برای غذا، علوفه و انرژی خواهد شد (Gerland, 2023). در همین حال، تغییرات آب‌وهوایی، بحران‌های زیست‌محیطی و نیز محدودیت منابع طبیعی به عنوان چالش‌های جدی پیش روی بخش کشاورزی مطرح هستند. در این راستا، افزایش بهره‌وری و پایداری کشاورزی به منظور تأمین امنیت غذایی و معیشت روستاییان ضروری به نظر می‌رسد. بخش کشاورزی ایران، بعد از خدمات، بزرگ‌ترین بخش اقتصادی است که حدود ۲۰ درصد تولید ناخالص ملی و سهم عمده‌ای از صادرات غیرنفتی را به خود اختصاص می‌دهد. رسیدن به خودکفایی و اجرای الگوی اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی، با توجه به استراتژیک بودن محصولات این بخش، می‌تواند نقش زیادی در مقاوم‌سازی اقتصاد و اقتدار کشور داشته باشد (فتاحی و همکاران، ۱۴۰۰). آمریکا در حال حاضر بزرگ‌ترین صادرکننده محصولات کشاورزی است. ارزش سالانه این محصولات به بیش از ۱۵۰ میلیارد دلار می‌رسد. کشاورزی و تولید غذای آمریکا همواره به عنوان ابزار قدرتمند سلطه این کشور بر دنیا به شمار رفته است (Udeigwe et al., 2015).

در سال‌های اخیر افزایش جمعیت، افزایش تقاضا، ناتوانی بخش کشاورزی برای افزایش تولید داخلی متناسب با رشد تقاضا، صادرات خام با ارزش افزوده پایین، اعمال سیاست‌های نامناسب حمایتی مصرف‌کننده، تنظیم نبودن بازار کالاهای اساسی براساس عرضه و تقاضا، تحریم و غیره عواملی هستند که باعث کاهش واردات، افزایش صادرات و بهبود تراز تجاری نشده است. اصلاح الگوی مصرف سرانه محصولات کشاورزی و ترویج مصرف محصولات کشاورزی داخلی، افزایش بهره‌وری عوامل تولید به‌ویژه آب، افزایش سرمایه‌گذاری، توسعه صنایع تبدیلی برای افزایش ارزش افزوده کالاهای صادراتی کشاورزی و غیره از جمله راهکارهای کاهش واردات، افزایش صادرات و بهبود تراز تجاری بخش کشاورزی در داخل کشور است و لزوم بازنگری اساسی در سیاست‌های خارجی (حداقل در بازارهای هدف مثل عراق، ترکیه و غیره) را می‌طلبد. کشاورزی به عنوان یکی از سه بخش اقتصادی هر کشور، نقش مهمی در استقلال معیشتی و حتی استقلال امنیتی آن کشور دارد. کشور ایران با توجه به موقعیت جغرافیایی و تاریخ اجتماعی و اقتصادی، وابستگی عمده‌ای به این بخش اقتصاد دارد. اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی، یعنی افزایش تولید از یک سو باید در بخش مصرف، صرفه‌جویی صورت گیرد و اسراف‌ها کاهش یابد و از سوی دیگر باید به عوامل مؤثر بر تولید از جمله تأمین نیازهایی تولید مثل بذر، کود، سم، دارو، ماده ژنتیکی مؤثر و مناسب و نیز به سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی توجه کرد. مردم نیز باید از ضایع کردن مواد غذایی پرهیز کنند، نه به این معنا که غذا نخورند، بلکه به این معنا که باید ضایعات را کاهش دهند. به موازات این‌ها منابع پایه، اعم از آب و خاک نیز باید حفظ شوند (علی پور و همکاران، ۱۳۹۷؛ شاکری، ۱۳۸۳؛ قویدل و همکاران، ۱۳۹۸). از جمله محصولات مهم و استراتژیک کشاورزی در ایران غلات، حبوبات، گیاهان صنعتی و دانه‌های روغنی که به عنوان ارکان تغذیه انسان و دام می‌باشند حائز اهمیت می‌باشد (Gooding et al., 2000). غلات منبع عمده هیدرات‌های کربن و حاوی مقداری پروتئین و سایر عناصر حیاتی می‌باشند که در تغذیه انسان نقش اساسی دارند. حبوبات هم دومین خانواده مهم گیاهی در تغذیه انسان و دام که به واسطه پروتئین بیشتر از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد (Almekinders and Louwaars, 2002; Bewley et al., 2006).

پیشنهادات جهت دستیابی به خودکفایی پایدار محصولات استراتژیک کشاورزی و کاهش وابستگی به واردات این محصولات:

۱. تعیین قیمت خرید تضمینی محصولات اساسی کشاورزی متناسب با هزینه‌های تولید.
- تعیین قیمت خرید تضمینی محصولات اساسی کشاورزی متناسب با هزینه‌های تولید، یکی از راهکارهای مهم در راستای حمایت از بخش کشاورزی و تضمین امنیت غذایی است. این امر می‌تواند از طریق ارزیابی دقیق هزینه‌های مختلف نهاده‌ها، مانند بذر، کود، سم، آب، انرژی، نیروی کار و سایر هزینه‌های ثابت و متغیر محقق گردد (میرزائی حیدری و بابایی، ۱۴۰۱). همچنین میزان سود متعارف برای کشاورزان باید در نظر گرفته شود تا انگیزه لازم برای افزایش تولید و ارتقای بهره‌وری فراهم شود.

قیمت‌گذاری مناسب و حمایتی برای محصولات اساسی، می‌تواند به ثبات درآمد کشاورزان و افزایش میزان تولید منجر شود (میرزائی حیدری و باقری، ۱۴۰۱).

۲. افزایش استفاده از توان تحقیقاتی و پژوهشی دانشگاهی و دانش بنیان کشور برای بهبود و افزایش راندمان محصولات کشاورزی با تکیه بر جوانان و تحصیلکردگان این بخش.

توسعه همکاری‌های بین دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی با بخش کشاورزی، می‌تواند از طریق انجام پژوهش‌های کاربردی، انتقال فناوری‌های نوین، و آموزش و مشاوره به کشاورزان، به افزایش تولید و کارایی محصولات کشاورزی بینجامد. مطالعات نشان می‌دهد که در کشورهای توسعه‌یافته، سهم قابل توجهی از رشد بهره‌وری کشاورزی به پیشرفت‌های علمی و فناوری مرتبط با این بخش نسبت داده می‌شود (Alston and Pardey, 2014) بنابراین، بهره‌گیری از ظرفیت‌های دانش‌بنیان و خلاقیت جوانان تحصیلکرده می‌تواند راهکار مهمی در راستای افزایش تولیدات کشاورزی و تقویت امنیت غذایی کشور باشد.

۳. افزایش راندمان آب کشور و تشویق به صرفه‌جویی و تخصیص بهینه منابع آبی با استفاده از سیستم‌های آبیاری صنعتی پیشرفته و بهره‌برداری از فناوری‌های جدید.

عبور از الگوی کشت و آبیاری سنتی به سمت فناوری‌های نوین، علاوه بر کاهش مصرف آب، می‌تواند راهکار مناسبی برای افزایش تولید و بهره‌وری در بخش کشاورزی به‌شمار آید. بنابراین حمایت از توسعه این فناوری‌ها و تشویق کشاورزان به استفاده از آنها، اقدامی ضروری برای مدیریت پایدار منابع آبی محسوب می‌شود.

۴. تأمین تسهیلات و اعتبارات خرد و کلان در بخش‌های مختلف کشاورزی کشور متناسب با فعالیت‌ها و نظارت بر حسن انجام استفاده از وام‌ها بر اساس اقتصاد مقاومتی و سند چشم‌انداز.

این امر می‌تواند به افزایش بهره‌وری، خودکفایی غذایی و ارتقای معیشت روستاییان کمک کند. همچنین نظارت دقیق بر نحوه استفاده از این تسهیلات ضروری است تا اطمینان از بازپرداخت به موقع وام‌ها و استفاده بهینه از منابع مالی حاصل شود.

۵. توسعه نهادها و بازار مالی کشاورزی و ایجاد ابزارهای مالی مناسب برای تأمین مالی طرح‌های میان‌مدت و بلندمدت بخش کشاورزی.

ایجاد صندوق‌های تخصصی، بازار بورس کالا و ابزارهای مشتقه کشاورزی، به همراه حمایت‌های نظارتی و قانونی، می‌تواند زمینه را برای تأمین مالی پروژه‌های توسعه‌ای و نوآورانه در حوزه کشاورزی فراهم آورد و به افزایش بهره‌وری و پایداری این بخش کمک کند.

۶. فرهنگ‌سازی در مسیر اصلاح الگوی محصولات کشاورزی داخلی، پرهیز از اسراف، کاهش ضایعات در همه مراحل تولید، توزیع و مصرف.

این مورد می‌تواند نقش مهمی در ارتقای بهره‌وری و امنیت غذایی ایفا کند. این امر از طریق آموزش و اطلاع‌رسانی عمومی، همکاری با رسانه‌ها و نهادهای فرهنگی، و نیز اعمال سیاست‌های تشویقی و تنبیهی مناسب قابل پیگیری است.

۷. تأسیس و استقرار صنایع تبدیلی و فراوری در بخش کشاورزی کشور.

این مورد می‌تواند به افزایش ارزش افزوده محصولات، کاهش ضایعات، ایجاد اشتغال و درآمد پایدار برای کشاورزان کمک کند. این امر از طریق سیاست‌گذاری و حمایت‌های دولتی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تسهیل فرآیندهای مجوزدهی و راه‌اندازی واحدهای فرآوری قابل تحقق است.

۸. تولید و استفاده بهینه از نهادهای داخلی.

تولید و استفاده بهینه از نهاده‌های داخلی در بخش کشاورزی می‌تواند به افزایش بهره‌وری و کاهش وابستگی به واردات کمک کند. این امر از طریق حمایت از تولیدکنندگان داخلی، ارتقای فناوری‌های تولید، بهبود کیفیت و تنوع محصولات، و نیز تسهیل دسترسی کشاورزان به این نهاده‌ها قابل پیگیری است. نتیجه آن می‌تواند تقویت امنیت غذایی و افزایش رقابت‌پذیری بخش کشاورزی باشد (بابایی و همکاران، ۱۳۹۷).

۹. بهبود فرهنگ کار و ارتقای منزلت کشاورزان در جامعه از طریق فرهنگ‌سازی و افزایش انگیزه تولید.

این مورد می‌تواند به افزایش بهره‌وری و پایداری بخش کشاورزی کمک کند. این امر شامل اقداماتی همچون آموزش، تقدیر و تشویق کشاورزان، بهبود شرایط معیشتی و رفاهی آنان، و ترویج نگرش مثبت به مشاغل کشاورزی در جامعه است. چنین رویکردی می‌تواند انگیزه و جذابیت شغلی در این بخش را افزایش دهد.

۱۰. بازمهندسی و ساماندهی تشکلهای و تعاونی‌های تولیدی و روستایی در بخش کشاورزی کشور.

این مورد می‌تواند به افزایش کارایی و اثربخشی این نهادها در حمایت از کشاورزان منجر شود. این امر از طریق بهبود ساختار سازمانی، تقویت مشارکت اعضا و ارتقای خدمات ارائه‌شده به کشاورزان قابل پیگیری است.

۱۱. آموزش کاربردی و علمی نیروهای متخصص جوان و تحصیل کرده و فراهم کردن زمینه مشارکت آن‌ها.

این مورد می‌تواند به افزایش بهره‌وری و نوآوری در این بخش کمک کند. این امر از طریق همکاری دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی با بخش کشاورزی، ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب و ارتقای جایگاه اجتماعی کشاورزان جوان، قابل تحقق است و می‌تواند به تقویت توسعه پایدار در بخش کشاورزی منجر شود.

۱۲. کارآمد کردن سیاست‌های حمایتی و نظارتی در بخش کشاورزی با کمک قوای سه‌گانه و افزایش همکاری‌ها بین نهادهای مختلف در بخش کشاورزی کشور.

این امر شامل تدوین و اجرای قوانین و مقررات مناسب، تخصیص بودجه‌های حمایتی، ایجاد هماهنگی میان دستگاه‌های مسئول و نظارت مستمر بر فعالیت‌های کشاورزی است. چنین رویکردی می‌تواند به افزایش تولید، ارتقای معیشت روستاییان و تحقق امنیت غذایی کمک کند.

۱۳. زمین‌های آیش که از الزامات زراعت دیم است به زراعت‌هایی نظیر جو یا دیگر محصولات جایگزین اختصاص داده شود.

این امر علاوه بر افزایش تولید در این اراضی، می‌تواند به بهبود ترکیب محصولات کشاورزی و افزایش تنوع تولیدات منجر شود. همچنین استفاده بهینه از زمین‌های آیش از طریق کشت محصولات مناسب، می‌تواند به حفظ حاصلخیزی خاک و پایداری کشاورزی در مناطق دیم کمک کند.

۱۴. افزایش بهره‌وری (حداقل به میزان ۳۰ درصد) و تولید پایدار محصولات کشاورزی.

این مورد می‌تواند از طریق اجرای راهکارهایی همچون مدیریت آبیاری، استفاده از ارقام اصلاح‌شده و فناوری‌های نوین، افزایش کیفیت نهاده‌ها و بهبود روش‌های مبارزه با آفات و امراض گیاهی محقق شود. چنین رویکردی علاوه بر ارتقای میزان تولید، به افزایش کارایی مصرف منابع طبیعی و حفظ پایداری محیط زیست نیز کمک خواهد کرد.

۱۵. کاهش حجم واردات محصولات اساسی کشاورزی در زمان برداشت و کمک به افزایش درآمد کشاورزان با کنترل سودجویان و دلالان.

این اقدامات با هدف حمایت از تولید داخلی و جلوگیری از افت قیمت محصولات در زمان برداشت قابل اجراست. نتیجه آن، تقویت انگیزه تولید و بهبود معیشت کشاورزان خواهد بود.

۱۶. تدوین الگوی کشت بهینه متناسب با نیازهای استراتژیک، شرایط اقلیمی، وضعیت آب و هوایی و ذخایر منابع آبی هر منطقه در کشور.

این امر از طریق شناسایی و معرفی محصولات مناسب برای هر منطقه، مدیریت بهینه آب آبیاری و جلوگیری از کشت محصولات پرمصرف آبی در مناطق با کمبود آب قابل تحقق است. نتیجه آن، تأمین امنیت غذایی و حفاظت از منابع طبیعی خواهد بود.

۱۷. تکمیل زنجیره های عرضه محصولات کشاورزی.

این امر با ایجاد ارتباط مؤثر بین مراحل مختلف تولید، فرآوری، بسته‌بندی، انبارداری و توزیع محصولات امکان‌پذیر است. همچنین توسعه زیرساخت‌های مرتبط مانند حمل‌ونقل، سردخانه‌ها و بازارهای فروش در این راستا نقش مهمی ایفا می‌کند.

۱۸. افزایش دانش فنی تولید محصولات کشاورزی (مانند استفاده از روشهای به‌زراعی و اصلاح نژادی، استفاده از بذره‌های مقاوم به خشکی و تنش، استفاده از روش‌های تناوب زراعی و همچنین، افزایش ارائه خدمات ترویجی کشاورزی به بهره‌برداران).

این امر شامل آموزش و انتقال دانش به کشاورزان، برای استفاده از فناوری‌های پیشرفته و مدیریت بهینه منابع است و می‌تواند به تحقق امنیت غذایی و توسعه پایدار کشاورزی کمک کند.

نتیجه‌گیری

امنیت غذایی امروزه تنها تامین غذا برای مردم نیست بلکه در همه تاروپود مسائل سیاسی کشورها نیز تاثیرگذار است. کشورهای سلطه‌گر از ابزار غذا برای اعمال سیاست‌های سلطه‌جویانه خود استفاده می‌کنند و در این میان کشوری که در محصولات اساسی خود کفا یا خوداتکایی قابل قبولی نداشته باشد صحنه را واگذار می‌کند. آمریکا از یک طرف با زور اسلحه و سیاست‌های سلطه‌گرانه و انحصار فناوری، جامعه جهانی را به خود وابسته می‌کند و از طرف دیگر نان مردم را به طرق مختلف می‌برد تا آنها را گرسنه و وابسته‌تر به خود نگاه دارد. شواهد حاکی از آن است که آمریکا به صورت مرحله‌ای در زنجیره تامین غذای بخش مهمی از آسیب‌پذیرترین مردم جهان اختلال ایجاد می‌کند. کشور ایران به دلیل قرار گرفتن در موقعیت حساس خاورمیانه و جهان همواره در معرض تهدیدات سیاسی، فشارها و تحریم‌های همه‌جانبه اقتصادی از خارج و بعضاً سیاست‌های نامناسب داخلی قرار داشته است. لذا دستیابی به خودکفایی پایدار محصولات استراتژیک کشاورزی با استفاده از توان مراکز تحقیقاتی و موسسات پژوهشی دانشگاهی و دانش‌بنیان کشور، با اتکا به الگو و فرهنگ‌سازی اقتصاد مقاومتی و پرهیز از اسراف می‌تواند علاوه بر دستاوردهای بسیار آن ابزار قدرتمندی برای سیاست خارجه کشورمان باشد.

منابع

بابایی، رویا، محمد میرزایی حیدری و مسعود بازگیر. ۱۳۹۷. بررسی تاثیر سطوح مختلف کود فسفات و باکتری‌های محرک رشد گیاه بر فراهمی برخی عناصر غذایی و شاخص‌های عملکردی گندم. مجله اکوفیزیولوژی گیاهی. جلد ۱۲، شماره ۳۴، صفحات ۱۲۰-۱۰۹.

خادمی، سید موسی، مرادیان، محسن، علیزاده علی‌آبادی، علی، پالوج، مجتبی و نیکخواه، محمدحسین. ۱۳۹۶. ارائه الگوی راهبردی اداره امور کشاورزی از طریق تدوین تجارب نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس گفت‌وگو و ولایت فقیه و قانون اساسی. مطالعات دفاعی استراتژیک، ۱۵(۶۷)، ۳۴۸-۳۲۷.

شاکری، عباس. ۱۳۸۳. جایگاه بخش کشاورزی در فرایند توسعه اقتصادی کشور. اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال دوازدهم.

۱۲(۴۸)، ۱۳۷-۱۰۵.

فتاحی اردکانی، احمد، احمدی، زهرا، فهرستی ثانی، مسعود و نشاط، اکرم. ۱۴۰۰. تحلیل عوامل موثر بر ضریب خودکفایی گندم در ایران. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران. ۷۳۱-۷۴۱، (۴)۵۲.

قویدل سدهی، الهه، فراهانی فرد، سعید و محمدی نسب، مهدی. ۱۳۹۸. آثار رویکرد الگوی اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی. سیاست‌های راهبردی و کلان؛ ۶ (ویژه‌نامه): ۸۰۷-۷۹۰.

ظریف مرادیان، شیرین. ۱۴۰۱. آسیب‌شناسی واردات محصولات اساسی کشاورزی مشابه تولید داخل با تبیین شاخص‌های مؤثر بر تصمیم‌گیری. ماهنامه علمی امنیت اقتصادی. ۱۰(۳)، ۷۵-۸۹.

عبدالهی عابد، صمد و قبادی، مهری. ۱۳۹۳. راهکارهای قرآن برای رونق اقتصادی. سراج منیر. ۵(۱۶)، ۱۰۹-۱۳۰.

علی‌پور، علی‌رضا، موسوی، سید حبیب‌اله، خلیلیان، صادق، مرتضوی، سیدابوالقاسم و موسوی، سیدحبیب‌اله. ۱۳۹۷. نشریه: تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران (علوم کشاورزی ایران). ۴(۴): ۶۴۹-۶۳۵.

میرزائی حیدری، محمد؛ باقری، محمد. (۱۴۰۱). تولید بذر، خودکفایی و استقلال کشاورزی. نشریه تحقیقات بذر، (۲)، ۶۵-۶۰.

میرزائی حیدری؛ محمد، بابایی؛ زهرا، (۱۴۰۱) اثر تلقیح باکتریهای محرک رشد گیاه با خاک و سطوح مختلف کود فسفات بر روی رشد و عملکرد گندم پاییزه. مجله تحقیقات آب و خاک ایران. ۵۳(۱۰)، ۲۲۴۷-۲۲۵۹.

Almekinders, C.J. and Louwaars, N.P., 2002. The importance of the farmers' seed systems in a functional national seed sector. *Journal of new Seeds*, 4(1-2), 15-33.

Alston, J. M., and Pardey, P. G. 2014. Agriculture in the global economy. *Journal of Economic Perspectives*, 28(1), 121-146.

Bewley, J.D., Black, M. and Halmer, P. eds., 2006. *The encyclopedia of seeds: science, technology and uses*. Cabi.

Ecker, O. and Hatzenbuehler, P.L., 2022. Food consumption–production response to agricultural policy and macroeconomic change in Nigeria. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 44(2), pp.982-1002.

FAO. 2020. *The State of Food and Agriculture 2020. Overcoming water challenges in agriculture*. Fao Rome, Italy.

Gerland, P. (2023, December). What's Beneath the Future: World Population Prospects. In *Semaine Data-SHS*.

Gooding, M., Murdoch, A. and Ellis, R. 2000. *The Value of Seeds. Seed technology and biological basis*. 1-41.

Udeigwe, T.K., Teboh, J.M., Eze, P.N., Stietiya, M.H., Kumar, V., Hendrix, J., Mascagni Jr, H.J., Ying, T. & Kandakji, T., 2015. Implications of leading crop production practices on environmental quality and human health. *Journal of environmental management*, 151, pp.267-279.

Agricultural self-sufficiency, a deterrent against world powers

Abstract

Self-sufficiency in agriculture is the serious challenges in the world. A country whose economy and production is weak has to be under the burden of political and cultural attacks from the owners of the economy. Countries should consider agriculture as a national asset and wealth and in the direction of security goals in order to achieve economic independence and break the domination system in the world. Due to being in a sensitive position in the Middle East and the world, Iran has always been exposed to political threats, all-round economic pressures and sanctions from abroad and sometimes inappropriate domestic

policies. Therefore, achieving sustainable self-sufficiency of strategic agricultural products by using the power of research centers of the country, by relying on the pattern of resistance economy and avoiding extravagance, it can be a powerful tool for the independence and foreign policy of our country a deterrent against world powers.

Keywords: Food security, Agricultural self-sufficiency, deterrence, Political power